

Maciej Rzewuski

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0000-0001-5637-9257

maciej.rzewuski@uwm.edu.pl

Nowelizacja procedury cywilnej z dnia 4 lipca 2019 r. – problemy praktyczne

Wstęp

Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹ wprowadziła najobszerniejszą w ostatnich latach nowelizację procedury cywilnej. Różnym modyfikacjom poddano kilkaset przepisów, a podstawowym celem projektodawcy było przeciwdziałanie dotychczasowej przewlekłości i obstrukcji procesowej.

Ponad roczne obowiązywanie znowelizowanych przepisów procedury cywilnej dowodzi, że część rozwiązań wprowadzonych nowelą k.p.c. z 2019 r. budzi wiele wątpliwości natury praktycznej. Co istotne, wątpliwości te występują nie tylko po stronie uczestników procesu cywilnego, ale także – co może już rodzić pewien niepokój – po stronie podmiotów stosujących prawo na co dzień. Odmienne poglądy odnośnie prawidłowego funkcjonowania poszczególnych mechanizmów procesowych, w powiązaniu z brakiem jednolitości orzecznictwa w materii stosowania znowelizowanych przepisów, stały się przyczynkiem do powstania niniejszego opracowania. Jego głównym zadaniem jest zasygnalizowanie wybranych problemów praktycznych związanych z wejściem w życie nowych rozwiązań, które być może stanie się asumptem dla szerszej dyskusji naukowej w większym gronie.

W konsekwencji rozważania podjęte w artykule stanowią w pewnym sensie weryfikację założeń, jakie przyświecały projektodawcy w opracowywaniu tekstu noweli k.p.c. z 2019 r. Ocena ta zostanie dokonana z perspektywy praktyka, któremu przyszło znowelizowane przepisy stosować na co dzień. Całościowa analiza rzeczonych przepisów nie jest możliwa z uwagi na ograniczenia wynikające z obranej formy publikacji. Tym samym uwagom zawartym w artykule należy przypisać raczej charakter sygnalizacyjny.

¹ Dz.U. z 2019 r., poz. 1469, dalej jako nowela k.p.c. z 2019 r.

Wątpliwości i problemy dotyczące procesu cywilnego

Nie może budzić wątpliwości, że sprawne prowadzenie procesu cywilnego uzależnione jest od jego właściwego zaplanowania. Wprowadzone nowelą k.p.c. z 2019 r. posiedzenie przygotowawcze służyć miało – co zasługuje na powszechną aprobatę – maksymalnej koncentracji materiału dowodowego². Zgodnie z brzmieniem przyjętej regulacji art. 205⁵ § 1 k.p.c. zasadniczym celem takiego posiedzenia powinno być rozwiązanie sporu bez potrzeby prowadzenia dalszych posiedzeń, a w konsekwencji – pojednanie zwaśnionych stron. Niestety, praktyka dowodzi, że posiedzenia pojednawcze wyznaczane są tylko sporadycznie, a przyczyn takiego stanu rzeczy jest wiele.

Po pierwsze, błędne wydaje się już samo założenie ustawodawcy, jakoby posiedzenie przygotowawcze mogło każdorazowo zrealizować społecznie pożądany postulat przyspieszenia rozpoznawania spraw sądowych. Na takim posiedzeniu bowiem, w braku dojścia stron do porozumienia, dochodzi dopiero do rozpisania właściwego terminu rozprawy i skatalogowania czynności procesowych, które zostaną nań przeprowadzone. W rzeczywistości odracza to skutecznie możliwość wydania rozstrzygnięcia kończącego postępowanie w sprawie. Dodatkowych komplikacji dostarcza nałożony przez ustawodawcę na przewodniczącego obowiązek uzgadniania planu rozprawy ze stronami, co w przypadku zwaśnionych uczestników procesu cywilnego może okazać się niezwykle trudne, a czasem wręcz nierealne. Również wszelkiego rodzaju modyfikacje pierwotnego planu rozprawy, stanowiącego ustawą przewidziany załącznik do posiedzenia przygotowawczego, wymagają obligatoryjnej zgody obu stron, poprzedzonej koniecznością ich wysłuchania (art. 205¹¹ k.p.c.). Wydaje się, że wskazane rygoryzmy w zakresie organizacji posiedzenia przygotowawczego i rejestracji jego wyników skutecznie zniechęcają nie tylko sąd, ale przede wszystkim strony procesowe (które w zdecydowanej większości przypadków już w pierwszych pismach procesowych wnioskuje o zwolnienie ich z udziału w takim posiedzeniu) do skorzystania z nowego mechanizmu procesowego³.

Innym problemem, który wyłonił się w praktycznym stosowaniu znowelizowanych przepisów procedury cywilnej, jest kwestia doręczeń sądowych, a konkretnie doręczeń za pośrednictwem komornika. Wychodząc z założenia, że doręczenia komornicze są szybkie, pewne i tanie, ustawodawca wprowadził regulację art. 139¹ k.p.c., nakładającą na przewodniczącego obowiązek zawi-

² S. Hanausek, *Przygotowanie procesu cywilnego*, „Nowe Prawo” 1964, nr 2, s. 153; B. Karolczyk, *Koncentracja materiału dowodowego w postępowaniu cywilnym przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 2013, passim.

³ M. Rzewuski, *Procesowe nowalijki nie uzdrowiły polskiej procedury cywilnej*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/reforma-kpc-wg-prof-macieja-rzewuskiego-procesowe-nowalijki-nie,507662.html> (data dostępu: 02.06.2021).

domienia powoda o nieodebraniu przez pozwanego korespondencji sądowej, wywołującego potrzebę podjęcia obrony, z równoczesnym zobowiązaniem go do doręczenia tej korespondencji pozwanemu za pośrednictwem komornika.

Niestety, również i w tym przypadku praktyka dowodzi, że nie dość iż doręczenia komornicze wcale nie są tak szybkie i tanie, jak pierwotnie zakładał to projektodawca, to jeszcze w wielu przypadkach nie są w stanie zrealizować podstawowej funkcji, jaka przyświecała ustawodawcy, tj. nie dają pewności przebywania adresata w danym miejscu. Nadto „dzięki” doręczeniom komorniczym odroczeniu w czasie uległ moment fakultatywnego zawieszenia postępowania na podstawie art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c. W braku złożenia przez powoda do akt sprawy potwierdzenia doręczenia pisma pozwanemu za pośrednictwem komornika albo dowodu, że pozwany przebywa pod adresem wskazanym w pozwie, sąd musi bowiem wyczekiwać wprowadzone nowelą dwa miesiące na ustalenie tego rodzaju danych⁴.

W tym stanie rzeczy pojawia się dość oczywiste pytanie o to, czy mechanizm doręczenia komorniczego już *in abstracto* mógł w jakimkolwiek sposób, choćby pośredni, wpłynąć na przyspieszenie procedur sądowych? Odpowiedź na to pytanie, w kontekście poczynionych wcześniej uwag, wydaje się dość jednoznaczna.

Warto nadmienić, że problem udziału komornika w doręczeniach sądowych nie jest jedynym, który zaistniał w związku z wejściem w życie noweli k.p.c. z 2019 r. Inne, równie istotne wątpliwości uwypukliło skierowane do Sądu Najwyższego pytanie prawne następującej treści: „1. Czy zarządzenie o zwrocie pozwu wydane na podstawie art. 130^{1a} KPC podlega doręczeniu stronie, nawet jeśli jest ona reprezentowana przez pełnomocnika procesowego; 2. czy wydanie zarządzenia o zwrocie pozwu na podstawie art. 130^{1a} KPC ze wskazaniem braków stanowiących podstawę zwrotu zgodnie z § 2 tego przepisu powoduje, że termin do złożenia zażalenia na to zarządzenie biegnie od dnia jego doręczenia?”⁵. Przedstawione zagadnienie prawne póki co nie doczekało się odpowiedzi Sądu Najwyższego.

Kolejną instytucją wprowadzoną nowelą k.p.c. z 2019 r., w celu usprawnienia polskiego procesu cywilnego, jest przepis art. 186¹. Zgodnie z jego treścią pismo, które zostało wniesione jako pozew, a z którego nie wynika żądanie rozstrzygnięcia sporu o charakterze sprawy cywilnej, przewodniczący zwraca wnoszącemu bez żadnych dalszych czynności, chyba że wyjątkowe okoliczności uzasadniają nadanie mu biegu. Decydując się na wdrożenie niniejszej regulacji w życie, ustawodawca trafnie skonstatował, że przypadki wniesienia pod pozorem pozwu pisma, które w rzeczywistości nim nie jest, „wymagają od sądu wyjątkowo dużego nakładu pracy (...). Pisma takie są

⁴ Ibidem.

⁵ Sygn. akt III CZP 60/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=-Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

z reguły tylko wyrazem negatywnego stosunku wnoszącego do jakiegoś zjawiska lub osoby. W obecnym stanie prawnym mimo to sąd jest obowiązany do traktowania takiego pisma, jak gdyby pozwem było – i do nadawania mu biegu poprzez, w szczególności, zmuszenie wnoszącego do postawienia żądania (...). Tymczasem jest jasne, że pisma tego rodzaju w ogóle nie powinny być podstawą jakichkolwiek czynności sądu”⁶.

Nowo wprowadzona instytucja spotkała się z różnym odbiorem w doktrynie. Niektórzy autorzy zarzucili, że skoro rozwiązanie, polegające na zwróceniu pozwu wnoszącemu bez podjęcia żadnych dalszych czynności, dotyczy zarówno pozwów wnoszonych przez osoby reprezentowane przez profesjonalnych pełnomocników, jak też pozwów wnoszonych przez osoby pozbawione profesjonalnej pomocy, to może ono skutkować pogorszeniem sytuacji procesowej i naruszenia gwarancji konstytucyjnych osób, które nie mają możliwości skorzystania z pomocy profesjonalisty⁷.

Takie obawy wydają się zbyt przesadne z kilku powodów. „Po pierwsze, regulacja art. 186¹ KPC, wbrew powołanym wyżej twierdzeniom, nie normuje sytuacji zwrotu pozwu (...), lecz przypadek zwrotu pisma, które pozwem nie jest (...). Już choćby z tej przyczyny trudno mówić o naruszeniu w stosunku do wnoszącego pismo, *de facto* bliżej nieokreślonych »gwarancji konstytucyjnych«. Po drugie, z wykładni celowościowej analizowanego przepisu wynika, że jego podstawową rolą miała być eliminacja, a przynajmniej istotne ograniczenie szeroko rozumianego »pieniactwa sądowego« (...). Po trzecie, nie wydaje się, aby profesjonalny pełnomocnik procesowy zdecydował się na zredagowanie i wniesienie do sądu pod pozorem pozwu pisma niebędącego nim w rzeczywistości, czyli niezawierającego żądania rozpoznania przez sąd jakiegokolwiek sprawy (...). Po czwarte, zgodnie z przepisem art. 394 § 1 pkt 1 KPC, na zarządzenie przewodniczącego, którego przedmiotem jest zwrot pisma wniesionego jako pozw, z którego nie wynika żądanie rozpoznania sprawy, przysługuje zażalenie (...). W końcu po piąte, dokonując oceny regulacji art. 186¹ k.p.c., trzeba pamiętać o jej pełnym brzmieniu. Mianowicie, pomimo że ustawodawca nałożył na przewodniczącego obowiązek zwrotu pisma wnoszącemu bez żadnych dalszych czynności, to jednak wprowadził od tego nakazu odstępstwo – chyba że wyjątkowe okoliczności uzasadniają nadanie pismu biegu”⁸.

⁶ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy Nr 3137, Sejm RP VIII kadencji), s. 34–35, dalej jako uzasadnienie projektu.

⁷ A. Kościółek, *Komentarz do art. 186¹*, [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, 2019, Legalis, teza 2.

⁸ Tak: M. Rzewuski, [w:] M. Rzewuski (red.), *Rozstrzygnięcia sądowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2021, s. 156–157. Por. I. Kunicki, *Komentarz do art. 186¹*, [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IA. Komentarz. Art. 1–424¹²*, 2019, Legalis, teza 4.

Wskazane argumenty zdają się przemawiać na rzecz pozytywnej oceny nowego mechanizmu procesowego. Rzeczywistość dowodzi jednak, że przepis art. 186¹ k.p.c. ma wyjątkowo marginalne zastosowanie w praktyce sądowej, które sprowadza go do roli instytucji niemalże martwej. Niestety, podobnej oceny – z uwagi na podobną częstotliwość występowania w praktyce – wymaga regulacja art. 191¹ k.p.c., traktująca o powództwie oczywiście bezzasadnym. Jest nim przy tym takie powództwo, „(..) którego treść pozwala przewidywać, że w żadnym wypadku nie ma ono szans uwzględnienia, wobec czego nadawanie mu biegu jest stratą czasu i pracy sądu”⁹. Dokonanie tak rygorystycznej, a przy tym jednoznacznej oceny wytoczonego powództwa musi być poparte solidnymi argumentami, które powinny być spójne i transparentne dla przeciętnego prawnika. Praktyka dowodzi, że ryzyko uchylecia orzeczenia wydanego w trybie art. 191¹ k.p.c. w powiązaniu z koniecznością ponownego rozpoznania sprawy w takim przypadku, skutecznie zniechęca orzeczników przed stosowaniem przedmiotowej regulacji.

Można mieć w końcu poważne wątpliwości, próbując odgadnąć cele towarzyszące wprowadzaniu w życie regulacji art. 205³ § 4 k.p.c., w świetle której stroną zastępowaną przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną RP przewodniczący może zobowiązać do wskazania podstaw prawnych, czyli konkretnych przepisów prawa materialnego wszystkich lub niektórych z jej żądań i wniosków. Wydaje się, że sens funkcjonowania tego rodzaju instytucji byłby oczywisty, w sytuacji gdyby sąd był związany podstawą prawną wskazaną przez stronę. Tymczasem pamiętać należy, że na gruncie polskiego procesu cywilnego wciąż obowiązuje zasada *iura novit curia*. Zgodnie zaś ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, wyrażonym m.in. w wyroku z 16 września 2009 r., sygn. akt II CSK 189/09, „jeżeli z powołanych w pozwie okoliczności faktycznych wynika, że roszczenie jest uzasadnione w całości bądź w części, to należy go w takim zakresie uwzględnić, chociażby powód nie wskazał podstawy prawnej albo przytoczona przez niego okazała się błędna (...)”¹⁰.

Z powyższych względów można uznać, że wskazanie podstawy prawnej żądania i wniosku zredagowanych przez stronę ma dla sądu znaczenie wyłącznie pomocnicze. Niekiedy ten pomocniczy charakter może jednak okazać się zgubny dla żądającego (wnioskodawcy), zwłaszcza w tych przypadkach, gdy pytanie o podstawę prawną żądania (wniosku) zostanie skierowane do pełnomocnika, który nie dość rzetelnie przygotował się do udziału w posiedzeniu sądowym.

⁹ Uzasadnienie projektu, s. 36. Por. M.G. Plebanek, *Nadużycie praw procesowych w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012, s. 91 i nast.

¹⁰ Legalis. Zob. M. Rzewuski, *Reforma KPC – odpowiedzi na kluczowe pytania związane z nowelizacją procedury cywilnej*, 2019, Lex, teza 9.

Wątpliwości i problemy dotyczące postępowania odwoławczego

Podstawowym celem postępowania odwoławczego – tak apelacyjnego, jak i zażaleniowego – jest zapewnienie stronom możliwość weryfikacji rozstrzygnięcia wydanego przez sąd pierwszej instancji. Cel ten koresponduje z konstytucyjną zasadą dwuinstancyjności postępowania sądowego. Nowela k.p.c. z 2019 r. wprowadziła istotne zmiany w zakresie postępowania odwoławczego, które w zamierzeniu ustawodawcy, powinny doprowadzić do szybszego i sprawniejszego rozpoznawania środków odwoławczych¹¹.

Mimo że zakreślony przez projektodawcę cel z pewnością zasługuje na aprobatę, to jednak regulacje wprowadzone nowelą k.p.c. z 2019 r. wywołały spore wątpliwości odnośnie poprawnego stosowania przepisów dotyczących postępowania drugoinstancyjnego. Okoliczność tę najlepiej zdaje się odzwierciedlać liczba zagadnień prawnych skierowanych do Sądu Najwyższego przez sądy rozpoznające apelacje i zażalenia.

Jako przykład, bez potrzeby wchodzenia w merytorykę poszczególnych kwestii szczegółowych (celem zobrazowania istoty i rozmiaru problemów) oraz bez próby odpowiedzi na postawione pytania prawne (która z pewnością przekroczyłaby rozsądne ramy tego opracowania), warto przytoczyć choćby tylko ważniejsze z tych, które wpłynęły do Sądu Najwyższego w ostatnim roku:

– „W jakiej formie (wyroku czy postanowienia) i w jakim składzie orzeka sąd II instancji na posiedzeniu niejawnym (art. 374 KPC) w sytuacji, gdy zachodzą podstawy do uchylenia wyroku i umorzenia postępowania (art. 386 § 3 KPC)?”¹²;

– „Czy sądem właściwym do rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji o odmowie uzasadnienia wyroku oraz jego doręczenia (postanowienie sądu pierwszej instancji o odrzuceniu wniosku o doręczenie wyroku wraz z uzasadnieniem) jest sąd drugiej instancji (art. 394^{1b} KPC) czy sąd pierwszej instancji orzekający w innym składzie (art. 394^{1a} § 1 pkt 7 KPC)?”¹³;

– „W jakim składzie Sąd II instancji rozpoznaje – po zmianach wprowadzonych ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. (...) – zażalenie na postanowienie w postępowaniu uproszczonym?”¹⁴;

¹¹ M. Rzewuski, *Wniesienie apelacji po nowelizacji KPC*, 2020, Lex, teza 1; idem, *Postępowanie zażaleniowe po nowelizacji KPC*, 2020, Lex, teza 1.

¹² Sygn. akt III CZP 101/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

¹³ Sygn. akt III CZP 95/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

¹⁴ Sygn. akt III CZP 94/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

– „Czy rozpoznanie zażalenia na posiedzeniu niejawnym w składzie trzech sędziów, przewidzianym w art. 397 § 1 KPC, obejmuje także wydanie przez sąd drugiej instancji orzeczenia o odrzuceniu tego środka odwoławczego?”¹⁵;

– „Czy w aktualnie obowiązującym stanie prawnym zażalenie na zarządzenie o zwrocie nieopłaconego wniosku o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia na podstawie art. 130² § 1 KPC w zw. z art. 25b ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych rozpoznaje inny skład sądu pierwszej instancji czy sąd drugiej instancji?”¹⁶;

– „Czy do rozpoznania wniesionego po 7 listopada 2019 r. zażalenia na zarządzenie przewodniczącego w sądzie pierwszej instancji o zwrocie wniosku o udzielenie zabezpieczenia właściwy jest sąd, w którym wydano zaskarżone zarządzenie?”¹⁷;

– „Czy zażalenie wniesione w terminie tygodniowym od dnia doręczenia odpisu postanowienia z uzasadnieniem, mimo niezgłoszenia wniosku o takie doręczenie, jest dopuszczalne?”¹⁸;

– „Czy zażalenie na postanowienie w przedmiocie wniosku o nadanie klauzuli wykonalności wydane przez sąd rejonowy podlega rozpoznaniu przez sąd okręgowy jako sąd drugiej instancji?”¹⁹;

– „Czy zażalenie złożone przez uczestnika postępowania przed doręczeniem odpisu uzasadnienia, o którego sporządzenie wnosił, to jest przed rozpoczęciem biegu terminu do jego złożenia, podlega odrzuceniu?”²⁰;

– „Czy wniesienie skargi kasacyjnej przez jedną ze stron postępowania skutkować powinno odrzuceniem zażalenia na orzeczenie sądu drugiej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów postępowania apelacyjnego, niezależnie od tego, która ze stron wniosła zażalenie?”²¹;

– „Czy na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu zażaleniowym, w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. (...), przysługuje zażalenie na postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania?”²²;

¹⁵ Sygn. akt III CZP 88/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

¹⁶ Sygn. akt III CZP 89/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

¹⁷ Sygn. akt III CZP 69/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

¹⁸ Sygn. akt III CZP 59/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

¹⁹ Sygn. akt III CZP 58/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

²⁰ Sygn. akt III CZP 55/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

²¹ Sygn. akt III CZP 50/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

²² Sygn. akt III CZP 53/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

– „Czy związane wskazanie zasadniczych powodów rozstrzygnięcia przy wydaniu zarządzenia o zwrocie pozwu na podstawie art. 357 § 5 KPC w zw. z art. 362 KPC powoduje, że termin do złożenia zażalenia na to zarządzenie biegnie od dnia jego doręczenia?”²³;

– „Czy w aktualnym stanie prawnym, po zmianach wprowadzonych ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. (...), odrzucenie zażalenia na postanowienie rozpoznawane w ramach tzw. zażalenia poziomego, a więc przez inny skład sądu pierwszej instancji, następuje w składzie trzech sędziów, czy też w składzie jednego sędziego?”²⁴;

– „Czy w stanie prawnym ukształtowanym na mocy ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. (...) właściwym do rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji co do nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności na rzecz następcy prawnego wierzyciela jest inny skład tego sądu, czy też sąd drugiej instancji?”²⁵;

– „W jakim trybie Sąd Okręgowy winien rozpoznać apelację wniesioną po dniu 7 listopada 2019 r. w sprawie o świadczenie nieprzekraczające 20.000,- zł, która nie została rozpoznana przez Sąd Rejonowy w postępowaniu uproszczonym?”²⁶;

– „I. Czy zażalenie do innego składu sądu pierwszej instancji złożone przez profesjonalnego pełnomocnika skierowane do niewłaściwego sądu powinno podlegać odrzuceniu z uwagi na fakt, iż profesjonalny pełnomocnik dokonał doboru niewłaściwego środka zaskarżenia? II. w przypadku udzielenia odpowiedzi pozytywnej, czy postanowienie o odrzuceniu zażalenia powinien wydać sąd, do którego zażalenie skierowano?”²⁷.

Z powyższego, zaledwie przykładowego, wyliczenia problemów praktycznych (przybierających formę pytań prawnych skierowanych do Sądu Najwyższego), jakie powstały na kanwie rozpoznawania konkretnych spraw sądowych, wynika rozpiętość i skala wątpliwości powstałych w związku z wejściem w życie noweli k.p.c. z 2019 r. Co istotne, wskazane problemy nie oscylują wokół jednego, ściśle określonego zagadnienia bądź grupy zagadnień związanych z daną kwestią, lecz dotyczą niemalże ogółu instytucji cywilnego postępowania odwoławczego, począwszy od trybu procedowania, poprzez właściwość i skład sądu, na formie orzeczeń kończąc.

²³ Sygn. akt III CZP 38/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

²⁴ Sygn. akt III CZP 36/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

²⁵ Sygn. akt III CZP 32/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

²⁶ Sygn. akt III CZP 19/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

²⁷ Sygn. akt III CZP 12/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

Na uwagę zasługuje również i to, że spośród wymienionych zagadnień prawnych, budzących poważne wątpliwości w judykaturze, Sądowi Najwyższemu udało się dotychczas rozstrzygnąć zaledwie dwie kwestie, opatrzone odpowiednio sygnaturami akt: III CZP 19/20 i III CZP 12/20. W pierwszej ze spraw uznano mianowicie, że „wniesioną po wejściu w życie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. (...) apelację od wyroku wydanego przed wejściem w życie tej ustawy w sprawie, która według dotychczasowych przepisów nie podlegała rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, sąd odwoławczy rozpoznaje według przepisów kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu uproszczonym, w brzmieniu nadanym tą ustawą, jeśli w świetle nowych przepisów do tego rodzaju sprawy mają zastosowanie przepisy o postępowaniu uproszczonym”²⁸. Z kolei odnosząc się do drugiego z postawionych pytań prawnych, Sąd Najwyższy stwierdził, że „sąd niewłaściwy, do którego skierowano zażalenie podlegające rozpoznaniu na podstawie art. 394^{1a} § 1 KPC przez inny skład sądu pierwszej instancji, przekazuje zażalenie do rozpoznania sądowi właściwemu (art. 200 § 1⁴ w zw. z art. 391 § 1, art. 397 § 3 i art. 394^{1a} § 2 KPC)”²⁹.

Z uwagi na brak opublikowania do chwili obecnej uzasadnień przedmiotowych uchwał nie sposób ocenić, jakimi kryteriami czy argumentami kierował się Sąd Najwyższy przy redakcji wskazanych odpowiedzi. Z tożsamyh względów trudno jednoznacznie ocenić, czy zapatrywania Sądu Najwyższego przekonują, zwłaszcza że oba poglądy zostały wyrażone w składzie trzech sędziów Sądu Najwyższego, co oznacza, że nie wpisano ich do księgi zasad prawnych, przez co wiążą jedynie w indywidualnych sprawach, w których zostały zredagowane.

Wątpliwości i problemy dotyczące postępowań odrębnych

Specyfika obrotu gospodarczego skłoniła o ustawodawcę do przywrócenia – mocą noweli k.p.c. z 2019 r. – odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych. Wprowadzona regulacja nie stanowi jednak bezrefleksyjnego powtórzenia przepisów obowiązujących na podstawie ustawy z dnia 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych³⁰. Niektóre instytucje przywrócono, inne zmodyfikowano, wprowadzając także nowe rozwiązania.

²⁸ Uchwała SN z 26 lutego 2021 r., sygn. akt III CZP 19/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

²⁹ Uchwała SN z 27 listopada 2020 r., sygn. akt III CZP 12/20, http://www.sn.pl/sprawy/SitePages/Zagadnienia_prawne.aspx?Izba=Cywilna (data dostępu: 10.05.2021).

³⁰ Dz.U. z 1989 r., poz. 175, ze zm.

Kategorię spraw gospodarczych wyodrębniono na bazie kryterium przedmiotowo-podmiotowego⁷, a definicję legalną pojęcia zawarto w art. 458² § 1 k.p.c.³¹ *Novum* w stosunku do stanu prawnego obowiązującego przed dniem 3 maja 2012 r. było rozszerzenie katalogu spraw gospodarczych na sprawy: z umów o roboty budowlane oraz ze związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych, z umów leasingu oraz przeciwko osobom odpowiadającym za dług przedsiębiorcy, także posiłkowo lub solidarnie, z mocy prawa lub czynności prawnej. Z kategorii spraw gospodarczych wyłączono natomiast trafnie sprawy: o podział majątku wspólnego współników spółki cywilnej po jej ustaniu oraz o wierzytelność nabytą od osoby niebędącej przedsiębiorcą, chyba że wierzytelność ta powstała ze stosunku prawnego w zakresie działalności gospodarczej prowadzonej przez wszystkie jego strony³².

W celu szybszego rozpoznawania spraw gospodarczych prawodawca nałożył na sąd konkretne terminy na dokonanie poszczególnych czynności. Przykładowo, w treści art. 458⁸ § 4 k.p.c. przyjął, że przewodniczący i sąd są obowiązani podejmować czynności tak, by rozstrzygnięcie w sprawie gospodarczej zapadło nie później niż sześć miesięcy od dnia złożenia odpowiedzi na pozew, a jeżeli odpowiedź ta była dotknięta brakami, termin ten biegnie od dnia usunięcia tych braków, a jeżeli jej nie złożono – od dnia upływu terminu do jej złożenia. Mimo że można zrozumieć, a nawet podzielić racje, jakie przyświecały wprowadzeniu niniejszego reżimu temporalnego, to jednak – z braku wdrożenia adekwatnych konsekwencji czy sankcji za przekroczenie wskazanego czasokresu – taki reżim temporalny jawi się jako wysoce postulatyczny, przez co jego praktyczne znaczenie jest znikome³³.

Marginalną rolę w procesach gospodarczych zdają się również odgrywać umowy dowodowe, którym w noweli k.p.c. z 2019 r. poświęcono sporo uwagi³⁴. Okoliczność ta dziwi o tyle, że przecież podstawowym zadaniem tytułowej instytucji miało być odzwierciedlenie zasady, że to strony są gospodarzami procesu cywilnego i to one właśnie mogą przyczynić się do sprawniejszego rozstrzygnięcia zaistniałego sporu. Z uwagi na fakt, że nowela k.p.c. z 4 lipca 2019 r. nie wprowadziła wprost zakazu zawierania umów dowodowych w ra-

³¹ P. Dutka, *Definicja sprawy gospodarczej w ujęciu materialnym*, „Państwo i Prawo” 2016, z. 11, s. 93 i nast.; J.P. Naworski, *Pojęcie sprawy gospodarczej w świetle legis latae*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2013, nr 1, s. 29 i nast.; T. Zembrzuski, *Wpływ zaprzestania prowadzenia działalności gospodarczej na przebieg procesu cywilnego*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2009, nr 8, s. 22 i nast.

³² Por. A. Łazarska, *Znaczenie specjalizacji sędziowskiej na przykładzie spraw gospodarczych*, „Przegląd Sądowy” 2015, nr 2, s. 63; K. Babiarsz-Mikulska, *Wybrane zagadnienia kognicji sądów gospodarczych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2011, nr 10, s. 12 i nast.

³³ M. Rzewuski, *Procesowe nowaliki...*

³⁴ Szerzej: R. Kulski, *Charakter prawny umów procesowych*, „Państwo i Prawo” 2002, z. 1, s. 53; Ł. Błaszczak, *Umowy dowodowe*, [w:] Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudowska-Ząbczyk (red.), *Dowody w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010, s. 33.

mach ogólnych warunków kontraktowych, w doktrynie powstała poważna rozbieżność, czy zakaz taki faktycznie istnieje³⁵.

Kolejnym postępowaniem odrębnym, którego procedurę istotnie zmodyfikowała nowela k.p.c. z 2019 r., było postępowanie uproszczone. Zasadnicze wątpliwości praktyczne pojawiły w związku z uchyleniem przepisu art. 505⁶ § 2 kodeksu, a właściwie zastąpieniem go regulacją art. 505⁷ § 1, w myśl której ilekroć ustalenie zasadności lub wysokości świadczenia powinno nastąpić przy zastosowaniu wiadomości specjalnych, od uznania sądu zależy powzięcie samodzielnej oceny opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy albo zasięgnięcie opinii biegłego.

Warto odnotować, że „mimo iż kodeks postępowania cywilnego nie zabrania wyraźnie słuchania tej samej osoby w charakterze świadka i biegłego, to jednak taka kumulacja ról procesowych wydaje się niewskazana³⁶. Przekonuje stanowisko Sądu Najwyższego, wyrażone w uzasadnieniu wyroku z 8 listopada 1976 r., sygn. akt I CR 374/76, że „osoba, która z racji posiadanych wiadomości specjalnych ma spostrzeżenia niedostępne dla innych osób (np. lekarz leczący chorego), powinna z reguły być słuchana w charakterze świadka, a funkcję biegłego należy powierzyć innej osobie, która z faktami istotnymi dla rozstrzygnięcia sprawy poprzednio się nie zetknęła. Takie bowiem zetknięcie się może spowodować wyrobienie już sobie uprzednio opinii, od której trudno jest osobie powołanej na biegłego odstąpić. To zaś mogłoby nasuwać wątpliwość co do prawidłowości wydanej opinii”³⁷. Podobne wątpliwości dotyczą zasadności powierzenia osobie, która sporządziła prywatną ekspertyzę na zlecenie strony, roli biegłego sądowego w takiej sprawie. Mimo wszelkich formalności związanych z objęciem funkcji biegłego, trudno przyjąć, aby osoba ta zachowała pełną neutralność w sprawie, i to nie tylko względem strony, na zlecenie której opracowała prywatną opinię, ale też w stosunku do stanowiska wyrażonego w uprzednio sporządzonej ekspertyzie. Już z założenia opinia przygotowana na polecenie sądu raczej niewiele będzie się różnić od wcześniejszej opinii prywatnej. Nadto wydaje się, że przy posiłkowaniu się tymi samymi okolicznościami faktycznymi i tożsamym zasobem wiedzy takie opinie wręcz nie mogą się od siebie różnić. Pojawia się więc naturalne pytanie o sens ustanawiania biegłym sądowym osoby, która poza procesem wyraziła już swoje stanowisko w danej sprawie lub co do określonej kwestii mającej znaczenie dla rozstrzygnięcia. W konsekwencji można mieć uzasadnione wątpliwości co do

³⁵ Zob. M. Klonowski, *Kierunki zmian postępowania cywilnego w projekcie Ministra Sprawiedliwości ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z 27.11.2017 r. – podstawowe założenia, przegląd proponowanych rozwiązań oraz ich ocena*, „Polski Proces Cywilny” 2018, nr 2, s. 180.

³⁶ Podobnie: J. Dzierżanowska, J. Studzińska, *Komentarz do art. 278, 280, 281, 282, 283, 284, 287, 288*, [w:] J. Dzierżanowska, J. Studzińska, *Biegli w postępowaniu sądowym cywilnym i karnym. Praktyczne omówienie regulacji z orzecznictwem*, 2019, Lex, teza 1.

³⁷ OSNC 1977, Nr 10, poz. 187.

przyjętej przez prawodawcę dopuszczalności kumulacji ról procesowych: świadek – biegły oraz ekspert pozasądowy – biegły.

Zdaniem autora niniejszego artykułu największe niebezpieczeństwo rodzi jednak zniesienie zakazu kumulacji ról sędziego i źródła dowodowego. Ustalając niezbędne dla rozstrzygnięcia sprawy wiadomości specjalne, sędzia wciela się przecież w rolę biegłego. Co więcej, sędzia (jako biegły) po dokonaniu ustaleń wymagających wiedzy fachowej z danej dziedziny będzie musiał następnie ustalenia takie ocenić wraz z pozostałym materiałem dowodowym zebrany w sprawie. Wątpliwości budzi jednak to, jakimi kryteriami miałyby się przy tej ocenie kierować. Trudno wyobrazić sobie, aby poczynionym przez siebie ustaleniom co do wiadomości specjalnych odmówił znamion wiarygodności. Wątpliwości mogą też pojawić się na etapie postępowania odwoławczego, np. w sytuacji, gdy sędzia rozpoznający apelację od wyroku wydanego w I instancji w postępowaniu uproszczonym nie będzie posiadał stosownych wiadomości specjalnych w danej dziedzinie. Czy w takim przypadku powinien dopuścić dowód z opinii biegłego z urzędu? Czy byłby do tego legitymowany? Czy dokonując tego, nie naraziłby się na zarzut stronniczości? A może powinien zawrzeć wiedzy sędziego (w zakresie wiadomości specjalnych) wydającego wyrok w niższej instancji? Czy jednak w takim przypadku istota zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego zostałaby zachowana? Podobnych niejasności jest wiele, a w uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej brak jest ich wyjaśnienia³⁸.

Zakończenie

Już choćby pobieżna analiza przepisów wprowadzonych w życie mocą noweli k.p.c. z 2019 r. uzasadnia potrzebę nowelizacji, co niestety optymalne dla porządku prawnego nie jest. Z pewnością jednak lepiej poprawić określone niedoskonałości, a nawet błędy legislacyjne, aniżeli tkwić w wątpliwościach, zwłaszcza że w praktyce mają one to do siebie, że się mnożą.

W niniejszej publikacji odstąpiono od próby przeprowadzenia wnikliwej analizy poszczególnych zagadnień prawnych, zredagowanych przez sądy odwoławcze na kanwie rozpoznawania konkretnych środków zaskarżenia. Zadanie to należy pozostawić Sądowi Najwyższemu, któremu rzecone pytania zostały przedstawione. Jakkolwiek już w tym miejscu warto pokusić się o poczynienie kilku uwag, przybierających formę przykładowych postulatów *de lege ferenda*, które być może zostaną zauważone przez prawodawcę w pracach nad kolejną, jak się wydaje nieuniknioną, nowelizacją k.p.c. I tak:

³⁸ Tak: M. Rzewuski, *Zmiany w postępowaniach uproszczonych po nowelizacji KPC, 2019*, Lex, teza 4.

– uzasadnione wątpliwości praktyczne budzi przede wszystkim kwestia braku wprowadzenia przez ustawodawcę instytucji zażalenia na postanowienie sądu II instancji w przedmiocie odrzuceniu zażalenia, eliminującego możliwość jakiegokolwiek weryfikacji podjętej w tej materii decyzji formalnoprawnej (także w trybie art. 395 § 2 k.p.c.);

– zasadą, która dobrze funkcjonowała na gruncie przepisów proceduralnych sprzed nowelizacji, powinno być rozpoznawanie zażaleń na postanowienia wydane w postępowaniu uproszczonym – w składzie jednoosobowym. Niestety, obecny kształt procedury cywilnej uniemożliwia taki model, obligując sąd odwoławczy do orzekania każdorazowo w składzie trzyosobowym (gdy tymczasem apelację, czyli zasadniczo dalej idący środek zaskarżenia, sąd rozpoznaje w postępowaniu uproszczonym właśnie w składzie jednoosobowym);

– niejasna pozostaje sytuacja, do której nawiązuje przepis art. 394^{1a} § 1 pkt 12 k.p.c. przewidujący możliwość odrzucenia przez sąd I instancji zażalenia na wydane przez siebie postanowienie, skoro regulacja art. 395 § 1 zdanie pierwsze k.p.c. nakazuje niezwłoczne i obligatoryjne przedstawienie zażalenia wraz z aktami sprawy sądowi II instancji. Pożądane byłoby transparentne wyszczególnienie przez ustawodawcę przypadków, kiedy taka procedura może znaleźć zastosowanie;

– nie do końca klarowny i zrozumiały jest podział zażaleń na: dewolutywne i poziome. Można założyć, że lepszym zabiegiem legislacyjnym byłoby przyjęcie kodeksowej zasady, że np. wszystkie zażalenia są poziome, za wyjątkiem tych, ściśle określonych w utworzonym katalogu, które podlegają przekazaniu sądowi „w górę”;

– wydaje się też, że nie wszystkie orzeczenia w postępowaniu odwoławczym należałyby uzasadniać *ex officio*. Niestety, zawarte w treści art. 397 § 2 zdanie pierwsze k.p.c. sformułowanie „sąd uzasadnia z urzędu postanowienie kończące to postępowanie” nie jest precyzyjne, przez co w praktyce często generuje dodatkowe czynności absorbujące sędziego, które *de facto* niczemu nie służą. Trzeba zaś definitywnie zerwać z pisanem uzasadnień do przysłowiowej szuflady, które jawi się jako swoisty anachronizm, nieodpowiadający potrzebom współczesnej praktyki, ani tym bardziej ustawowym postulatami szybkości i sprawności postępowania cywilnego;

– pożądane byłoby w końcu jednakowe traktowanie ogółu uczestników procesu cywilnego w tym znaczeniu, aby także uczestnicy postępowania upadłościowego byli ustawą zobligowani do składania wniosków o uzasadnienie orzeczeń oraz do ich opłacania. Zwolnienie tej kategorii podmiotów z obowiązków formalno-fiskalnych realizowanych na rzecz Skarbu Państwa nie przekonuje.

Wskazane postulaty stanowią wstępną, choć uzasadnioną względami aksjologicznymi propozycję zmian obowiązujących regulacji proceduralnych. Poparte są też doświadczeniem wynikającym z praktyki orzeczniczej. Dlatego

wyduje się, że mogą dać asumpt do szerszej dyskusji naukowej na temat kolejnej nowelizacji cywilnego prawa procesowego.

Wykaz literatury

- Babiarz-Mikulska K., *Wybrane zagadnienia kognicji sądów gospodarczych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2011, nr 10.
- Błaszczak Ł., *Umowy dowodowe*, [w:] Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudowska-Ząbczyk (red.), *Dowody w postępowaniu cywilnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
- Dutka P., *Definicja sprawy gospodarczej w ujęciu materialnym*, „Państwo i Prawo” 2016, z. 11.
- Dzierżanowska J., Studzińska J., *Komentarz do art. 278, 280, 281, 282, 283, 284, 287, 288*, [w:] J. Dzierżanowska, J. Studzińska, *Biegli w postępowaniu sądowym cywilnym i karnym. Praktyczne omówienie regulacji z orzecznictwem*, 2019, Lex.
- Hanausek S., *Przygotowanie procesu cywilnego*, „Nowe Prawo” 1964, nr 2.
- Karolczyk B., *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym przed sądem pierwszej instancji*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Klonowski M., *Kierunki zmian postępowania cywilnego w projekcie Ministra Sprawiedliwości ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z 27.11.2017 r. – podstawowe założenia, przegląd proponowanych rozwiązań oraz ich ocena*, „Polski Proces Cywilny” 2018, nr 2.
- Kościółek A., *Komentarz do art. 186¹*, [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, 2019, Legalis.
- Kulski R., *Charakter prawny umów procesowych*, „Państwo i Prawo” 2002, z. 1.
- Kunicki I., *Komentarz do art. 186¹*, [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz. Art. 1–424¹²*, 2019, Legalis.
- Łazarska A., *Znaczenie specjalizacji sędziowskiej na przykładzie spraw gospodarczych*, „Przegląd Sądowy” 2015, nr 2.
- Naworski J.P., *Pojęcie sprawy gospodarczej w świetle legis latae*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2013, nr 1.
- Plebanek M.G., *Nadużycie praw procesowych w postępowaniu cywilnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
- Rzewuski M., *Postępowanie zażaleniowe po nowelizacji KPC*, 2020, Lex.
- Rzewuski M., *Procesowe nowalijki nie uzdrowiły polskiej procedury cywilnej*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/reforma-kpc-wg-prof-macieja-rzewuskiego-procesowe-nowalijki-nie,507662.html>.
- Rzewuski M., *Reforma KPC – odpowiedzi na kluczowe pytania związane z nowelizacją procedury cywilnej*, 2019, Lex.
- Rzewuski M., [w:] M. Rzewuski (red.), *Rozstrzygnięcia sądowe w postępowaniu cywilnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2021.
- Rzewuski M., *Wniesienie apelacji po nowelizacji KPC*, 2020, Lex.
- Rzewuski M., *Zmiany w postępowaniach uproszczonych po nowelizacji KPC*, 2019, Lex.
- Zembrzuski T., *Wpływ zaprzestania prowadzenia działalności gospodarczej na przebieg procesu cywilnego*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2009, nr 8.

Summary

Amendment of the civil procedure – practical problems

Keywords: amendment to civil proceedings, reform of the Code of Civil Procedure, appeal proceedings, appeal, complaint, separate proceedings.

The subject of the study is an attempt to evaluate selected legal solutions introduced by the largest amendment to Polish civil procedure in recent years. This attempt was preceded by signalling individual doubts and problems that civil courts applying the changed law daily had to face. Theoretical considerations were enriched with the position of the judicature and specific *de lege ferenda* postulates.

